

Michał Strzelecki*

Orzecznictwo sądów powszechnych w sprawach kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych w latach 2012–2015

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Orzecznictwo sądów powszechnych do końca 2012 r.
 1. Uchwały Sądu Najwyższego w sprawach III CZP 80/08 oraz III CZP 95/03
 2. Orzecznictwo sądów powszechnych w 2012 r.
 3. Pierwsze próby orzeczniczej walki z zalewem pozwów
- III. Zmiana tendencji orzeczniczej sądów powszechnych
- IV. Przyczyna powstania nowej linii orzeczniczej
- V. Podsumowanie

Streszczenie

Artykuł przedstawia zmiany tendencji w orzecznictwie sądów powszechnych w sprawach dotyczących powództw o uznanie postanowień wzorców umownych za niedozwolone. Autor stawia tezę, że zasadniczą przyczyną powstania nowej linii orzeczniczej prowadzącej do odrzucania powództw dotyczących klauzul, które zostały wpisane do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK w sprawie innego przedsiębiorcy, było drastyczne zwiększenie liczby pozwów składanych przez quasi-konsumenckie organizacje.

Słowa kluczowe: niedozwolone postanowienia umowne; klauzule abuzywne; kontrola abstrakcyjna; powaga rzeczy osądzonej.

I. Wprowadzenie

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego (SN) prof. dr hab. Małgorzata Gersdorf we wniosku z 16 lutego 2015 r., *III CZP 17/15*, wystąpiła o podjęcie przez SN w składzie siedmiu sędziów uchwały w przedmiocie następującego zagadnienia prawnego wywołującego rozbieżności w wykładni prawa: „Czy wpis uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., powoduje, że przewidziana w art. 479⁴³ k.p.c. rozszerzona skuteczność prawomocnego wyroku będącego podstawą tego wpisu stoi na przeszkodzie postępowaniu w przedmiocie kontroli postanowienia tej samej treści, zawartego w innym wzorcu

* Radca prawny; autor bloga praworeklamy.com.pl; e-mail: ms@mslaw.pl.

umowy, stosowanym przez przedsiębiorcę, przeciwko któremu został wydany ten wyrok, bądź przez innego przedsiębiorcę?”¹.

Twierdząca odpowiedź na tak postawione pytanie skutkuje odrzuceniem pozwu² wniesionego w sprawie identycznej lub tożsamej klauzuli, nawet jeżeli jest ona zawarta we wzorcu umownym stosowanym przez innego przedsiębiorcę. Odpowiedź przecząca oznacza natomiast możliwość wytoczenia powództwa w sprawie identycznej nawet klauzuli widniejącej we wzorcu umownym stosowanym przez innego przedsiębiorcę, a także przez tego samego przedsiębiorcę – jeżeli jest to inny wzorzec umowy niż uprzednio poddany kontroli abstrakcyjnej.

Przesądzenie o właściwej wykładni przepisów regulujących rozszerzoną skuteczność wyroku stwierdzającego abuzywny charakter klauzuli umownej ma tym bardziej istotne znaczenie, że dotyczy wielu tysięcy spraw sądowych.

Niniejszy artykuł stanowi próbę przedstawienia przyczyny powstania rozbieżności w tej kwestii w orzecznictwie sądów powszechnych. Ponieważ orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawie niedozwolonych postanowień umownych zostało gruntownie omówione w niedawnej publikacji w iKAR³, zostanie ono przytoczone w niniejszej wypowiedzi jedynie w absolutnie niezbędnym zakresie⁴.

II. Orzecznictwo sądów powszechnych do końca 2012 r.

1. Uchwały Sądu Najwyższego w sprawach III CZP 80/08 oraz III CZP 95/03

Do końca 2012 r.⁵ sądy powszechne co do zasady zgodnie przyjmowały do rozpoznania powództwa w sprawach postanowień umownych identycznych lub podobnych do klauzul wpisanych do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK)⁶, w większości orzeczeń odwołując się do uchwały SN z 7 października 2008 r., III CZP 80/08, o następującej treści: „Rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w związku z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda – w tym także przez organizację społeczną działającą na rzecz ochrony interesów konsumentów – przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.”

¹ Wniosek dostępny na stronie internetowej Sądu Najwyższego RP: http://www.sn.pl/sprawy/SiteAssets/Lists/Zagadnienia_prawne/NewForm/III-CZP-0017_15_p.pdf (19.03.2015).

² W przypadku, w którym identyczne lub podobne niedozwolone postanowienie umowne zostało wpisane do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. w toku procesu, sąd umarza postępowanie na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 355 k.p.c. – zamiast wielu por. wyr. Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 17.10.2014 r., VI ACa 1916/13.

³ A. Oponowicz, *Niedozwolone postanowienia wzorców umów zawieranych z konsumentami – zmienne tendencje w polskim orzecznictwie sądowym*, iKAR 2014, nr 4(3), s. 21 i n.

⁴ Jeżeli inaczej nie wskazano, przywoływane w niniejszym artykule orzeczenia dostępne są na portalu orzeczeń sądów powszechnych pod adresem: www.orzeczenia.ms.gov.pl albo na stronie internetowej Sądu Najwyższego RP pod adresem www.sn.pl (19.03.2015).

⁵ Podobne orzeczenia były powszechne również w poprzednich latach.

⁶ Por. m.in. wyr. SA w Warszawie z: 15.05.2012 r. (VI ACa 1276/11), 26.06.2012 r. (VI ACa 198/12), 27.06.2012 r. (VI ACa 974/11), 25.07.2012 r. (VI ACa 342/12), 21.08.2012 r. (VI ACa 440/12), 17.10.2012 r. (VI ACa 561/12), 8.11.2012 r. (VI ACa 480/12), 20.11.2012 r. (VI ACa 614/12) i wyroki SOKiK z: 2.02.2012 r. (XVII AmC 1527/11), 18.04.2012 r. (XVII AmC 3814/10), 27.04.2012 r. (XVII AmC 5533/11), 19.06.2012 r. (XVII AmC 193/12), 18.09.2012 r. (XVII AmC 4353/12), 19.11.2012 r. (XVII AmC 3995/12), 4.12.2012 r. (XVII AmC 3/11), 21.12.2012 r. (XVII AmC 2294/12). Każde z przywołanych orzeczeń SOKiK zostało wydane przez innego sędziego.

Uchwała została wydana na skutek przedstawienia Sądowi Najwyższemu przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (dalej: SA w Warszawie), postanowieniem z 21 lutego 2008 r.⁷, następującego zagadnienia prawnego: „Czy wynikająca z art. 479⁴³ k.p.c. rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, obejmuje także postępowanie w sprawie toczącej się pomiędzy innymi stronami – w tym także z powództwa organizacji społecznej działającej na rzecz ochrony interesów konsumentów przeciwko innemu przedsiębiorcy stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca umownego, jak wpisane, nie będącemu jednak stroną postępowania w sprawie, w której zapadł wyrok wpisany do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. – i skutkuje obowiązkiem odrzucenia pozwu w nowej sprawie?”.

W rozpoznawanej przez SA w Warszawie sprawie Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK) odrzucił pozew o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone z powodu powagi rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 366 i 479⁴³ k.p.c.). Przyczyną takiego rozstrzygnięcia była tożsamość postanowienia wzorca umowy, którego dotyczył pozew, z postanowieniem uznanym wcześniej za niedozwolone w innym postępowaniu, toczącym się przeciwko innemu pozwanemu. Argumentacja SOKiK odwoływała się w tym zakresie do wyroku SA w Warszawie z 23 maja 2007 r.⁸, jak też do uchwały SN z 19 grudnia 2003 r., *III CZP 95/03*, o następującej treści: „Powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w związku z art. 365 i 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok”.

SA w Warszawie w treści postanowienia VI ACz 2134/07 trafnie zauważył, że uchwała SN w sprawie *III CZP 95/03* zapadła na tle stanu faktycznego, w którym „inny podmiot wystąpił z pozewem o uznanie postanowień **tego samego wzorca umownego stosowanego przez tego samego przedsiębiorcę** za niedozwolone. W takim przypadku zastosowanie rozszerzonej prawomocności określonej w art. 479⁴³ k.p.c. ze skutkiem wynikającym z powagi rzeczy osądzonej wydaje się być całkowicie uzasadnione. Wątpliwości natomiast budzi dopatrywanie się takiego skutku, jeśli w nowej sprawie powód występuje przeciwko innemu przedsiębiorcy, dotychczas nie będącym stroną postępowania w tego rodzaju sprawie”. SA w Warszawie przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne „wobec ewidentnej zmiany w dotychczasowej praktyce Sądu Okręgowego w Warszawie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów” – jednocześnie negatywnie oceniając nową tendencję w orzecznictwie sądu niższej instancji.

2. Orzecznictwo sądów powszechnych w 2012 r.

Uchwała SN w sprawie *III CZP 80/08* na kilka lat utrwaliła orzecznictwo sądów powszechnych, które przyjmowały do rozpoznania powództwa dotyczące postanowień umownych tożsamy z widniejącymi w rejestrze i uznawały je często za niedozwolone. W uzasadnieniu tych orzeczeń często przywoływana była wspomniana uchwała SN⁹. Uchwała w sprawie *III CZP 95/03* w większości przypadków pojawiała się jedynie w celu uzasadnienia charakteru kontroli abstrakcyjnej:

⁷ VI ACz 2134/07, niepubl.

⁸ VI ACa 107/07, niepubl.

⁹ Por. m.in. wyr. SA w Warszawie z: 26.06.2012 r. (VI ACa 198/12), 27.06.2012 r. (VI ACa 974/11), 25.07.2012 r. (VI ACa 342/12) oraz wyroki SOKiK z: 2.02.2012 r. (XVII AmC 1527/11), 18.04.2012 r. (XVII AmC 3814/10), 27.04.2012 r. (XVII AmC 5533/11), 19.11.2012 r. (XVII AmC 3995/12).

„kontrola abstrakcyjna polega na kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy, której wzorzec dotyczy”¹⁰. Sądy uznawały za niedozwolone postanowienia wzorców umownych również w przypadku, w którym Prezes UOKiK wydał decyzję w sprawie stosowania przez danego przedsiębiorcę postanowienia umownego tożsamego z wpisanym do rejestru w sprawie innego przedsiębiorcy¹¹. Był to wymagający bodajże najmniejszego wysiłku przejaw praktyki stosowanej w celach zarobkowych przez quasi-konsumenckie organizacje. Stanowisko mówiące o możliwości odrzuceniu pozwu z uwagi na wpisanie tożsamego postanowienia do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK było jednoznacznie odrzucane¹².

W rezultacie lawinowo rosła liczba pozwów o uznanie postanowienia wzorca umownego za niedozwolone. Jak wynika z projektu założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt nr ZD96)¹³, w prowadzonym przez SOKiK repertorium AmC w 2011 r. odnotowano 5976 pozwów, podczas gdy w 2012 r. liczba ta wyniosła już 13954.

3. Pierwsze próby orzeczniczej walki z zalewem pozwów

Pierwszymi wyjątkami od opisaney wyżej zasady było kilka orzeczeń SA w Warszawie¹⁴ wydanych w drugiej połowie 2012 r. w sprawie powództw składanych przez quasi-konsumenckie organizacje w sprawie klauzul, które były przedmiotem decyzji Prezesa UOKiK w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. SA w Warszawie oddalał takie powództwa, powołując się na brak interesu konsumentów, który miałyby podlegać ochronie w ramach postępowania.

Warto tutaj podkreślić, że SA w Warszawie w tych wyrokach nie zgodził się z podnoszonym zarzutem naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. (przedsiębiorca powoływał się na fakt, że kwestionowana klauzula była przedmiotem decyzji Prezesa UOKiK, który uznał za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia tożsamego z klauzulą wpisaną do rejestru).

III. Zmiana tendencji orzeczniczej sądów powszechnych

W dniu 3 grudnia 2012 r. SA w Warszawie wydał postanowienie w sprawie *VI ACa 934/12*, które zapoczątkowało diametralną zmianę linii orzeczniczej sądów powszechnych. SA w Warszawie odrzucił w nim pogląd wygłoszony w uchwale SN z 7 października 2008 r. (*III CZP 80/08*) i przychylił się do stanowiska zajętego przez SN w uchwale z 19 grudnia 2003 r. (*III CZP 95/03*). Uzasadnienie postanowienia w zasadniczej mierze opiera się na argumentacji przedstawionej w uchwale SN z 19 grudnia 2003 r., z tym że została ona rozciągnięta również na przypadek, w którym kolejny pozew dotyczący postanowienia wpisanego do rejestru został wniesiony przeciwko innemu pozwanemu. Można uznać za symptomatyczne, że powództwo w tej sprawie dotyczyło „najpopularniejszej” klauzuli w rejestrze prowadzonym przez Prezesa UOKiK – ustalającej właściwość sądu.

¹⁰ Por. m.in. wyr. SOKiK z 2.02.2012 r. (XVII AmC 1527/11) i z 27.04.2012 r. (XVII AmC 5533/11).

¹¹ Por. m.in. wyr. SA w Warszawie z 25.07.2012 r. (VI ACa 342/12); wyr. SOKiK z: 16.12.2011 r. (XVII AmC 2112/10), 18.04.2012 r. (XVII AmC 3814/10), 27.04.2012 r. (XVII AmC 5533/11).

¹² Por. wyr. SA w Warszawie z 1.03.2012 r., VI ACa 1183/11 dostępny na stronie internetowej SA w Warszawie pod adresem: www.waw.sa.gov.pl/index.php?p=m&idg=mg,6,139,151 (19.03.2015) oraz wyr. SOKiK z 18.09.2012 r. (XVII AmC 4353/12) i 19.11.2012 r. (XVII AmC 3995/12).

¹³ Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//1/221300/221301/221302/dokument113795.pdf> (19.03.2015).

¹⁴ Wyr. z: 25.07.2012 r. (VI ACa 342/12), 30.08.2012 r. (VI ACa 463/12), 19.09.2012 r. (VI ACa 468/12) i 3.10.2012 r. (VI ACa 467/12).

W rezultacie Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i odrzucił pozew. Stanowisko to zostało następnie powtórzone w postanowieniu SA w Warszawie z 24 stycznia 2013 r.¹⁵

Orzeczenia te miały istotny wpływ na orzecznictwo innych składów orzekających SA w Warszawie, jak też SOKiK, które stopniowo zaczęły orzekać zgodnie z zapoczątkowaną przez nie linią orzeczniczą. Wspomniane postanowienia były bezpośrednio przywoływane w następujących postanowieniach SOKiK:

- postanowienie w sprawie VI ACa 934/12 – w postanowieniach z 10 grudnia 2013 r. (XVII AmC 130/13), z 12 listopada 2013 r. (XVII AmC 29/13), z 25 października 2013 r. (XVII AmC 3495/13), z 28 maja 2014 r. (XVII AmC 1171/14), z 28 maja 2014 r. (XVII AmC 687/14);
- postanowienie w sprawie VI ACz 127/13 – w postanowieniach z 10 grudnia 2013 r. (XVII AmC 130/13) oraz z 9 lipca 2013 (XVII AmC 5688/13).

W 2013 i 2014 r. coraz więcej orzeczeń, w ślad za orzecznictwem SA w Warszawie, akceptowało stanowisko „prezentowane” w uchwale III CZP 95/03. Wykształcenie się nowej linii orzeczniczej SOKiK w dużej mierze było z pewnością podyktowane zmianą tendencji w orzecznictwie SA w Warszawie, który uchylał wyroki SOKiK uznające za niedozwolone postanowienia umowne tożsame z wpisanymi już do rejestru w sprawie innych przedsiębiorców. Dodatkową motywacją musiał stanowić fakt, że taka wykładnia była bez wątpienia wygodniejsza w orzekaniu, jak też wpływała na ograniczenie wpływu spraw.

W poniższej tabeli 1 przedstawiono wybrane przykłady zmiany linii orzeczniczej poszczególnych sędziów SOKiK na przestrzeni 2013 r.:

Nową linią orzeczniczą niespodziewanie wsparły postanowienia SN z 19 marca 2014 r., I CSK 20/14, oraz z 6 sierpnia 2014 r., I CSK 653/13, w których Sąd Najwyższy zaaprobował uchylenie wyroku sądu I instancji przez SA w Warszawie z uwagi na wpisanie do rejestru w sprawie innego przedsiębiorcy tożsamych klauzul. Co ciekawe, w uzasadnieniu pierwszego z postanowień Sąd Najwyższy przywołuje na poparcie swojej tezy nie tylko uchwałę w sprawie III CZP 95/03, lecz również w sprawie III CZP 80/08.

Wspomniane postanowienia stanowiły duże oparcie dla sądów powszechnych, jako że w ostatnich orzeczeniach Sąd Najwyższy reprezentował przeciwny pogląd¹⁶. W rezultacie uzasadnienia orzeczeń, w których sądy odrzucają pozew, w dużej mierze sprowadzają się do przytoczenia rozbieżnych orzeczeń i konkluzji co do podzielanego poglądu.

Obecnie w bardzo dużej części orzeczeń sądów powszechnych reprezentowane jest stanowisko co do niedopuszczalności kontroli abuzywności klauzuli umownej tożsamej z wpisaną do rejestru (nawet w sprawie innego przedsiębiorcy). Takie stanowisko zdaje się w szczególności przeważać w orzecznictwie SA w Warszawie¹⁷. W przypadku SOKiK, orzecznictwo nie jest jednolite. Dwóch spośród trzech sędziów wchodzących w skład Sekcji do Rozpoznawania Spraw z Repertorium AmC¹⁸, którzy najczęściej rozpoznają sprawy analizowane w niniejszym artykule, zdaje

¹⁵ VI ACz 127/13, niepubl.

¹⁶ Por. A. Oponowicz, *Niedozwolone postanowienia wzorców...*; M. Strzelecki, *Skutki wpisania niedozwolonego postanowienia do rejestru – utrwalone obecnie orzecznictwo Sądu Najwyższego*. Pobrano z: <http://praworeklamy.blogspot.com/2014/07/skutki-wpisania-niedozwolonego.html> (19.03.2015).

¹⁷ Por. m.in. postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z: 26.02.2013 r. (VI ACa 1189/12, niepubl.), 5.03.2013 r. (VI ACa 1233/12), 20.06.2013 r. (VI ACa 1585/12), 4.07.2013 r. (VI ACa 1497/12), 14.08.2013 r. (VI ACa 33/13), 11.09.2013 r. (VI ACa 192/13), 11.10.2013 r. (VI ACa 221/13), 17.10.2014 r. (VI ACa 1916/13), 12.12.2013 r. (VI ACa 812/13), 20.12.2013 r. (VI ACa 744/13), 6.02.2014 r. (VI ACa 922/13), 19.02.2014 r. (VI ACa 1126/13), 21.02.2014 r. (VI ACa 1122/13), 9.10.2014 r. (VI ACa 1809/13), 17.10.2014 r. (VI ACa 1916/13), 16.01.2015 r. (VI ACa 253/14).

¹⁸ Utworzona zarządzeniem Prezesa Sądu Apelacyjnego Nr 39/2013 z dniem 1.01.2014 r., zgodnie z informacją zamieszczoną na stronie internetowej pod adresem: <http://warszawa.so.gov.pl/xvii-wydzial---sad-ochrony-konkurencji-i-konsumentow.html> (10.03.2015). Informacja o liczbie sędziów wchodzących w skład sekcji oraz o zasadzie przydziału spraw z repertorium uzyskana przez autora w trybie dostępu do informacji publicznej w dniu 6.03.2015 r.

się orzekać zgodnie z (błędnie interpretowaną) uchwałą w sprawie *III CZP 95/03*¹⁹. Stanowisko zgodne z uchwałą *III CZP 80/08* zdaje się zajmować trzeci z sędziów wchodzących w skład wspomnianej sekcji²⁰, jak też dwóch innych sędziów SOKiK²¹.

Tabela 1.

Lp.	Orzeczenie zgodne z uchwałą <i>III CZP 80/08</i>	Orzeczenie zgodne z uchwałą <i>III CZP 95/03</i> ^a
1.	wyrok z 4 stycznia 2013 r., <i>XVII AmC 3948/12</i> – uznanie za niedozwolone postanowienia dotyczącego właściwości sądu	postanowienie z 10 grudnia 2013 r., <i>XVII AmC 130/13</i> – odrzucenie pozwu z uwagi na tożsame klauzule w rejestrze (stwierdzenie istnienia tożsamych klauzul nastąpiło z urzędu)
2.	wyrok z 22 kwietnia 2013 r., <i>XVII AmC 2276/12</i> – akceptacja poglądu wyrażonego w uchwale <i>III CZP 80/08</i> i uznanie za niedozwolone następujących postanowień: „Organizator konkursu nie ponosi odpowiedzialności za usługi świadczone przez pocztę kurierską” „Odpowiedzialność Organizatora wobec danego Uczestnika nie przekroczy wartości nagrody”	postanowienie z 12 listopada 2013 r., <i>XVII AmC 29/13</i> – odrzucenie pozwu z uwagi na tożsamą klauzulę w rejestrze, z powołaniem się na orzeczenia w sprawach <i>III CZP 95/03</i> i <i>VI ACa 934/12</i>
3.	wyrok z 27 lutego 2013 r., <i>XVII AmC 1834/12</i> – akceptacja poglądu wyrażonego w uchwale <i>III CZP 80/08</i> i uznanie za niedozwolone następującego postanowienia: „Nie odpowiadamy za opóźnienia w dostawie przesyłek przez Poczta Polską”	postanowienie z 25 października 2013 r., <i>XVII AmC 3495/13</i> – odrzucenie pozwu z uwagi na tożsamą klauzulę w rejestrze, z powołaniem się na orzeczenia w sprawach <i>III CZP 95/03</i> i <i>VI ACa 934/12</i>
4.	wyrok z 19 czerwca 2012 r., <i>XVII AmC 193/12</i> – uznanie za niedozwolone postanowienia umownego dotyczącego właściwości sądu	postanowienie z 9 lipca 2013 r., <i>XVII AmC 5688/13</i> – odrzucenie pozwu z uwagi na tożsame klauzule w rejestrze, z powołaniem się na orzeczenia w sprawach <i>III CZP 95/03</i> i <i>VI ACz 127/13</i>

^a Błędnie interpretowaną jako dopuszczającą odrzucenie pozwu wniesionego w sprawie tożsamej klauzuli stosowanej przez innego przedsiębiorcę. Źródło: opracowanie własne.

Trzeba przy tym nadmienić, że na portalu orzeczeń sądów powszechnych nie są publikowane wszystkie orzeczenia wydawane przez sądy powszechne (a raczej mniejsza ich część), a o wiele łatwiej jest odnaleźć orzeczenia, w których sądy odrzucają powództwa, jako że często jednoznacznie powołują się one na omawiane wyżej orzeczenia Sądu Najwyższego. W aktualnych

¹⁹ Por. m.in. postanowienia SOKiK: 28.05.2014 r. (*XVII AmC 687/14*), 4.09.2014 r. (*XVII AmC 34010/13*), 25.08.2014 r. (*XVII AmC 25801/13*). Jeden z tych sędziów w wyr. z 23.10.2014 r. (*XVII AmC 2270/13*) oraz 8.01.2015 r. (*XVII AmC 6979/13*) uznał za niedozwolone postanowienia umowne dotyczące właściwości sądu, podczas gdy w rejestrze widnieją tożsame klauzule (m.in. nr wpisu 2880, 3239, 5623, 5850) – co mogłoby sugerować zmianę poglądu. Jednak w ustnych motywach rozstrzygnięcia w sprawie *XVII AmA 2721/14* wygłoszonych w dniu 16.04.2015 r., uzasadniając odrzucenie pozwu w części z uwagi na tożsame postanowienia w rejestrze prowadzonym przez Prezesa UOKiK, opowiedział się jednoznacznie za rozszerzeniem mocy wiążącej orzeczenia stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia wzorca umownego na innych przedsiębiorców.

²⁰ Por. m.in. wyr. z: 10.06.2014 r. (*XVII AmC 17856/13* i *XVII AmC 17847/13*), 18.11.2014 r. (*XVII AmC 12744/12*), 25.11.2014 r. (*XVII AmC 12360/12*).

²¹ Por. m.in. wyr. SOKiK z: 2.07.2014 r. (*XVII AmC 11410/12*), 25.07.2014 r. (*XVII AmC 3644/13*), 18.09.2014 r. (*XVII AmC 1859/13*) i 15.12.2014 r. (*XVII AmC 13854/12*, niepubl.).

orzeczeniach sędziów, którzy orzekają zgodnie z uchwałą SN w sprawie *III CZP 80/08*, zazwyczaj nie pojawiają się odwołania do orzecznictwa Sądu Najwyższego, natomiast stanowisko w analizowanej w tym artykule kwestii można wywnioskować z uznania za niedozwolone postanowienia, które jest tożsame z wpisaniem do rejestru (w szczególności tak oczywistego jak dotyczące właściwości sądu). Kwestia tożsamości klauzuli jest czasami wskazywana w uzasadnieniu takich orzeczeń jako podnoszona przez powoda lub pozwanego.

IV. Przyczyna powstania nowej linii orzeczniczej

Ponieważ na przełomie 2012 i 2013 r. zasadniczym argumentem sądów było powołanie się na uchwałę w sprawie *III CZP 95/03*, przeprowadziłem analizę orzecznictwa, która w dużej mierze bazowała na wyszukiwaniu w portalu orzeczeń sądów powszechnych frazy „*III CZP 95/03*”. W orzeczeniach wydanych do 2012 r. uchwała w sprawie *III CZP 95/03* (poza nielicznymi wyjątkami) powoływana była w uzasadnieniach wyroków (w identyczny sposób) na poparcie poglądu, zgodnie z którym „kontrola abstrakcyjna polega na kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy, której wzorzec dotyczy”, a zdecydowana większość orzeczeń akceptowała pogląd wyrażony w uchwale *III CZP 80/08*.

Od czasu wydania uchwały *III CZP 80/08* do końca 2012 r. Sąd Najwyższy nie wydał orzeczenia w sprawie kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych, w którym reprezentowałby odmienne stanowisko. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 12 lutego 2014 r. w sprawie *III SK 18/13* wskazuje natomiast, że stanowisko wyrażone w uchwale *III CZP 80/08* zostało podzielone w postanowieniu z 16 września 2011 r. oraz uchwale z 13 stycznia 2011 r.²²

W 2012 i 2013 r. nie nastąpiło inne znaczące zdarzenie, które mogłoby spowodować zmianę linii orzeczniczej poprzez powrót do stanowiska „reprezentowanego” w uchwale *III CZP 95/03*. Trzeba przy tym podkreślić, że SA w Warszawie, który zainicjował zmianę tendencji w orzecznictwie sądów powszechnych, w omawianym wyżej postanowieniu w sprawie *VI ACz 2134/07* wyraźnie wyjaśnił, że wspomniana uchwała SN w sprawie *III CZP 95/03* nie rozstrzygnęła sytuacji, w której powództwo dotyczące postanowienia wpisanego do rejestru zostało wytoczone przeciwko przedsiębiorcy, który nie był uprzednio stroną postępowania skutkującego uznaniem postanowienia wzorca umownego za niedozwolone²³.

Przeciwnie – w doktrynie²⁴ coraz szerzej reprezentowany jest pogląd aprobujący stanowisko przedstawione w uchwale w sprawie *III CZP 80/08*. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 26 kwietnia 2012 r. w sprawie *C-472/10 Invitel* wskazuje, że niedozwolony charakter postanowienia odnosi się wyłącznie do danego przedsiębiorcy i konkretnego wzorca²⁵.

W tych okolicznościach jedynym wytłumaczeniem dla wołty w orzecznictwie SA w Warszawie staje się rosnąca liczba pozwów o uznanie postanowień wzorca umownego za niedozwolone – ponad dwukrotny wzrost tej liczby w 2012 r. w porównaniu z rokiem poprzednim.

²² Odpowiednio I CSK 676/10 oraz III CZP 119/10. Osobiście nie mogę doszukać się w nich jednoznacznie wyrażonego poglądu.

²³ Identyczne stanowisko prezentuje Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego we wniosku z 16.02.2015 r., III CZP 17/15.

²⁴ Por. m.in. piśmiennictwo przytoczone w uzasadnieniu wyr. SN z 18.02.2014 r., III SK 18/13, a także wniosku Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z 16.02.2015 r., III CZP 17/15.

²⁵ Por. M. Strzelecki, *Klauzule (nie)symetryczne w umowach konsumenckich (wyrok TS UE w sprawie C-472/10 Invitel a sprawa polska)*. Pobrano z: <http://praworeklamy.blogspot.com/2014/12/klauzule-niesymetryczne-w-umowach.html> (19.03.2015).

V. Podsumowanie

Tendencja orzecznicza zapoczątkowana postanowieniem w sprawie VI ACa 934/12 zasługuje na zrozumienie. Skala nadużyć, których dopuściły się quasi-konsumenckie organizacje i profesjonalni pełnomocnicy była bezprecedensowa. Z problemem nie był w stanie uporać się ustawodawca. Kosmetyczna zmiana stawki zastępstwa procesowego zwiększyła jedynie skalę procederu, a zainicjowana dopiero w maju 2014 r. reforma kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych na dłuższy czas utknęła w miejscu – jedną z przyczyn stanowi zapewne chęć uregulowania zbyt wielu kontrowersyjnych kwestii²⁶. Tymczasem podejście zapoczątkowane orzeczeniem w sprawie VI ACa 934/12 okazało się niezwykle skuteczne. Podczas gdy w 2013 r. w repertorium AmC zarejestrowano 41016 spraw²⁷, w 2014 r. liczba ta spadła do 3109²⁸. Jeszcze większe wrażenie robią statystyki za 2015 r. – do końca lutego pod sygnaturą AmC zarejestrowano zaledwie 35 spraw²⁹.

Mimo tego omawiana linia orzecznicza nie zasługuje na akceptację. Niezależnie od faktu, że ustawodawca nie potrafił odpowiednio zareagować na ewidentne nadużycie przepisów, jest coś niepokojącego w tym, że sądy nagle zmieniają pogląd z racji na zwiększony wpływ spraw (jakkolwiek wywiera to istotny wpływ na sprawność orzekania). W mojej opinii nie sposób obecnie zasadnie twierdzić, że klauzula wpisana do rejestru staje się „wyłączona z obrotu”³⁰. Orzeczenia hołdujące temu pogładowi można jedynie uzasadniać właśnie względami utylitarnymi (zmniejszenie liczby pozwów) czy też wolą zapewnienia konsumentom najwyższego możliwego poziomu ochrony – w obu przypadkach ceną za osiągnięcie takiego celu jest niezgodność z prawem, w tym szeregiem postanowień Konstytucji RP.

W przypadku spodziewanego rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przedstawionego przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w myśl uchwały III CSZ 80/08, możemy stać się świadkami powrotu do statystyk repertorium AmC przed dwóch lat. Rozwiązaniem problemu może okazać się „Projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego” firmowany przez Prezesa UOKiK³¹, który przewiduje powierzenie kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych Prezesowi UOKiK. Zważywszy na silne wsparcie Prezesa Rady Ministrów³², można spodziewać się szybkiego procedowania z projektem ustawy.

²⁶ Por. M. Strzelecki, *Projekt reformy abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umownych*, „internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2014, nr 4(3), s. 117 i n.

²⁷ Za projektem założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt nr ZD96), dostępnym pod adresem: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//1/221300/221301/221302/dokument113795.pdf> (19.03.2015).

²⁸ Informacja udzielona autorowi przez Sąd Okręgowy w Warszawie w trybie dostępu do informacji publicznej.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Poglądy autora w tym zakresie publikowane są w ramach wpisów na blogu praworeklamy.pl pod etykietą „niedozwolone klauzule umowne”.

³¹ Numer z wykazu UD213, projekt zamieszczony na stronie Rządowego Centrum Legislacji w dniu 14.04.2015 r. Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12271401/12284085/12284086/dokument158551.pdf> (21.04.2015).

³² Por. wystąpienie Premier Ewy Kopacz z okazji 25-lecia UOKiK. Pobrano z: <http://uokik.gov.pl/download.php?plik=16344> (22.04.2015).